CZU: 342.51:352:342.57(4:478) https://doi.org/10.59295/pas2025v2.20

ANALIZA COMPARATIVĂ A FUNCȚIONĂRII SISTEMULUI DE LUARE A DECIZIILOR ÎN ORGANELE ADMINISTRAȚIEI DE STAT DIN ȚĂRILE EUROPENE ȘI REPUBLICA MOLDOVA

Natalia RAHMISTRIUC[34]

Abstract. ***This article provides a comparative analysis of decision-making systems in state administration across France, Norway, and the Republic of Moldova. It explores how citizen participation and civil society involvement strengthen democratic governance, transparency, and accountability. France represents a model of strong civic activism and institutionalized mechanisms for public engagement, while Norway demonstrates the advantages of digital governance and decentralization. The study critically evaluates the Moldovan context, identifying persistent obstacles such as limited transparency, weak institutional frameworks, and insufficient civic education. The analysis argues that Moldova requires a comprehensive reform of its participatory mechanisms, including enhanced legal frameworks, digital platforms for citizen engagement, and stronger cooperation with civil society. The article concludes by offering recommendations for adapting European best practices to the Moldovan context, with the goal of consolidating participatory democracy and fostering trust between state and society.***

Keywords: *Decision-making, citizen participation, civil society, France, Norway, Republic of Moldova*

Introducere

Procesul de luare a deciziilor în administrația publică constituie una dintre cele mai importante dimensiuni ale guvernării democratice. Transparența, responsabilitatea și implicarea cetățenilor în aceste procese definesc gradul de maturitate democratică a unui stat. În epoca contemporană, caracterizată prin globalizare, digitalizare și interdependență socială, participarea activă a societății civile și a cetățenilor la procesul decizional devine nu doar un drept, ci și o condiție fundamentală pentru buna funcționare a instituțiilor (OECD, 2017: 3).

În Europa, experiențele diferitelor state demonstrează că modelele de implicare civică pot varia semnificativ în funcție de tradițiile democratice, de cultura politică și de cadrul instituțional. Franța, cu un puternic activism civic și mecanisme legislative clare (Magni-Berton, 2018: 95), și Norvegia, cu accentul pe guvernarea digitală și descentralizare (Colomer, 2024: 729), reprezintă două modele complementare. Acestea oferă lecții utile pentru Republica Moldova, unde reformele democratice sunt în desfășurare, dar se confruntă cu multiple provocări: lipsa unei culturi participative consolidate, rezistența instituțională la transparență, influența politică excesivă asupra procesului decizional și resurse administrative limitate.

[34] Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova, E-mail: natalia.rahmistriuc@gmail.com

Obiectivul principal al acestui articol este de a analiza comparativ modelele de luare a deciziilor din Franța și Norvegia și de a evalua, în mod critic, modul în care aceste experiențe pot fi adaptate în Republica Moldova. Studiul își propune să identifice atât avantajele, cât și limitele modelelor analizate, să evidențieze lacunele din administrația moldovenească și să formuleze recomandări pentru consolidarea democrației participative.

Experiența Franței privind participarea cetățenilor și a societății civile la luarea deciziilor

Franța are o tradiție democratică solidă, bazată pe principiile egalității, transparenței și responsabilității colective. Cultura politică franceză este puternic influențată de Revoluția Franceză și de istoria sa de mobilizare civică, ceea ce face ca participarea cetățenilor la guvernare să fie percepută nu doar ca un drept, ci și ca o datorie civică (Sintomer & Talpin, 2011: 50). În ultimele decenii, statul francez a dezvoltat o paletă largă de instrumente pentru implicarea cetățenilor în procesele decizionale, atât la nivel local, cât și național, consolidând ideea că procesul democratic nu se rezumă doar la vot, ci presupune un dialog constant între autorități și societate.

Un element definitoriu al modelului francez este cadrul legislativ complex care reglementează participarea civică. Carta Mediului din 2004, integrată în Constituție, consacră dreptul fundamental al cetățenilor de a fi consultați în toate deciziile cu impact ecologic (Loi constitutionnelle n° 2005-205). Această prevedere a deschis calea către dezbateri publice majore privind schimbările climatice, energia nucleară sau tranziția energetică. Tot în această direcție, Legea democrației de proximitate din 2002 a oferit posibilitatea creării de consilii consultative ale locuitorilor, instituționalizând legătura dintre administrațiile locale și comunități (Legifrance, 2002). Mai târziu, Legea inițiativei populare din 2008 a introdus instrumentul referendumului de inițiativă partajată, oferind cetățenilor oportunitatea de a influența direct procesul legislativ și de a propune modificări în sfera normativă (Magni-Berton, 2018: 102). Aceste elemente demonstrează încercarea statului francez de a consolida nu doar democrația reprezentativă, ci și pe cea participativă, oferind societății civile un rol activ și legitim în procesul decizional.

Dincolo de dimensiunea legislativă, Franța a cultivat mecanisme practice și instituții prin care cetățenii participă la viața publică. Un exemplu notoriu este Dezbaterea Națională privind tranziția energetică din 2013, organizată cu sprijinul Consiliului Economic, Social și de Mediu (CESE), care a reunit organizații civice, sindicate, comunități profesionale și cetățeni individuali (CESE, 2013: 12). CESE, ca instituție consultativă națională, are un rol esențial în integrarea opiniilor societății civile în formularea politicilor publice și asigură continuitatea dialogului dintre stat și cetățeni (CESE, 2013: 20). În paralel, consiliile regionale și departamentale sunt adesea privite drept „laboratoare ale democrației participative", locuri unde se testează și se inovează noi formate de consultare publică și unde diversitatea opiniilor este integrată în procesul de elaborare a politicilor (Mazeaud, 2012: 55).

În ultimii ani, Franța a acordat o atenție sporită digitalizării proceselor participative. Lansarea „Grand Débat National" în 2019 a reprezentat un moment de referință, mobi-

lizând sute de mii de cetățeni pe o platformă online unde au putut formula propuneri și participa la dezbateri. Deși această inițiativă a fost salutată ca un pas înainte, cercetătorii au semnalat probleme legate de reprezentativitate și de integrarea reală a propunerilor în procesul decizional (Dobler, 2020: 11). În completare, platforma Make.org s-a impus ca un instrument civic important, permițând cetățenilor să propună idei și să participe la consultări tematice, iar bugetul participativ introdus la Paris a oferit locuitorilor capitalei posibilitatea de a decide direct modul în care este utilizată o parte a resurselor municipale (Mazeaud, 2012: 62). Aceste inițiative arată cum statul francez a încercat să răspundă provocărilor erei digitale și să atragă un număr cât mai mare de cetățeni, în special din rândul tinerilor, în procesele democratice.

Totuși, modelul francez nu este lipsit de limite. Costurile ridicate pentru implementarea și menținerea mecanismelor participative, dificultățile birocratice și reprezentativitatea redusă – prin faptul că participă mai ales grupurile deja active civic – sunt critici recurente aduse acestui sistem (Gourgues, 2012: 58). De asemenea, transformarea propunerilor cetățenești în politici publice reale este adesea lentă, ceea ce poate genera frustrare și o scădere a încrederii în eficiența acestor mecanisme.

În concluzie, experiența Franței evidențiază faptul că participarea cetățenilor și a societății civile la luarea deciziilor este strâns legată de existența unui cadru normativ robust și a unor instituții capabile să medieze dialogul dintre stat și societate. Franța rămâne un exemplu semnificativ de stat care a reușit să îmbine tradițiile civice cu inovațiile democratice contemporane, însă succesul său depinde în mare măsură de disponibilitatea autorităților de a transforma participarea dintr-un exercițiu formal într-un mecanism real de influențare a politicilor publice.

Cadrul legislativ pentru participare civică

Baza legală a participării cetățenești este asigurată de Constituția Franței, de **Carta Mediului din 2004**, de **Legea privind democrația autonomiei locale (2002)** și de **Legea privind inițiativa populară (2008)**.

- **Carta Mediului** consacră dreptul cetățenilor de a fi consultați în deciziile cu impact ecologic, ceea ce a deschis calea pentru dezbateri publice pe teme precum energia nucleară, schimbările climatice și tranziția energetică (Loi constitutionnelle, 2005-205: art. 1).
- **Legea privind democrația locală** permite cetățenilor să formeze consilii consultative, ceea ce instituționalizează legătura dintre administrația locală și societatea civilă (Legifrance, 2002: art. 2).
- **Legea privind inițiativa populară** a introdus posibilitatea referendumurilor de inițiativă partajată, întărind capacitatea cetățenilor de a propune modificări legislative (Legifrance, 2002: art. 2).

Acest cadru normativ nu este doar formal, ci a generat multiple practici de implicare directă a cetățenilor în luarea deciziilor.

În Franța, mecanismele clasice de participare sunt variate și bine dezvoltate:

- **Dezbaterile publice** – organizate pentru proiecte majore de interes național (energie, infrastructură, mediu). De exemplu, **Dezbaterea Națională privind tranziția energetică (2013)** a implicat organizații civice, sindicate, comunități profesionale și cetățeni individuali (CESE, 2013: 12).

- **Consiliile consultative** – instituții permanente care reunesc reprezentanți ai ONG-urilor, ai mediului academic și ai comunităților locale. Ele au rolul de a formula opinii și recomandări pentru guvern și autoritățile regionale.
- **Consiliul Economic, Social și de Mediu (CESE)** – instituție consultativă națională care asigură dialogul dintre stat și societatea civilă, contribuind la definirea politicilor publice pe termen lung (CESE, 2013: 20).
- **Consiliile regionale și departamentale** – percepute ca adevărate „laboratoare ale democrației participative" (Mazeaud, 2012: 55)., promovează inovația și dezvoltă noi formate de implicare.

Aceste mecanisme funcționează ca punți între autorități și cetățeni, permițându-le acestora din urmă să-și exprime opiniile în mod organizat.

Participarea digitală și inovațiile democratice. În ultimii ani, Franța a investit masiv în **platforme digitale de consultare publică**, pentru a facilita accesul cetățenilor la procesul decizional.

- **„Grand Débat National" (2019)** – o platformă online unde cetățenii au putut formula propuneri, vota idei și participa la discuții privind viitorul țării. Deși a mobilizat sute de mii de oameni, analiza ulterioară a scos în evidență limite precum lipsa reprezentativității și caracterul superficial al unor discuții (Dobler, 2020: 11).
- **Make.org** – platformă civică ce permite cetățenilor să propună inițiative și să participe la consultări tematice (OECD, 2024: 13).
- **Bugetul participativ al orașului Paris** – permite locuitorilor capitalei să decidă direct asupra unor proiecte finanțate din bugetul municipal.

Franța a înțeles că, în era digitală, participarea trebuie să fie mai flexibilă și mai rapidă, iar platformele online au devenit esențiale pentru implicarea generațiilor tinere.

Avantaje:

- Cadru legislativ clar și incluziv.
- Diversitate de mecanisme (clasice și digitale).
- Experiență bogată în organizarea de consultări publice.
- Implicarea activă a societății civile și a ONG-urilor.

Limite:

- Costuri mari de implementare și menținere a platformelor participative.
- Reprezentativitate scăzută (participă mai ales grupurile deja active civic).
- Rezultatele consultărilor nu sunt întotdeauna luate în considerare în mod real de guvern.
- Birocrația poate întârzia transformarea propunerilor cetățenești în politici publice.

Concluzie intermediară pentru Franța: Modelul francez se bazează pe **instituționalizarea participării civice** și pe **diversificarea instrumentelor democratice**, atât tradiționale, cât și digitale. Deși are limite privind reprezentativitatea și eficiența practică, Franța rămâne un exemplu de stat care a creat un cadru legislativ și instituțional solid pentru implicarea cetățenilor (Gourgues, 2012: 58).

Experiența Norvegiei privind participarea cetățenilor și a societății civile la luarea deciziilor

Norvegia este recunoscută ca unul dintre cele mai democratice și transparente state din lume. Sistemul său politic se fundamentează pe principii de egalitate, deschidere și descentralizare, iar participarea cetățenilor este privită drept fundament al guvernării locale și naționale. Spre deosebire de Franța, unde tradiția activismului civic domină și unde implicarea societății civile s-a consolidat printr-o lungă istorie de mișcări sociale și revoluții, Norvegia și-a construit modelul pe baza guvernării digitale și a democrației locale, orientând procesele decizionale spre nivelul comunităților și utilizând tehnologia pentru a apropia cetățenii de administrație.

Un element central al modelului norvegian este cadrul legislativ stabilit prin Legea administrației publice locale (Kommuneloven, 2018), care definește democrația locală drept o dimensiune esențială a guvernării. Această lege consacră ideea că locuitorii trebuie să aibă posibilitatea să participe activ la procesul de elaborare a deciziilor și obligă consiliile municipale și regionale să creeze structuri consultative pentru tineri, persoane vârstnice și persoane cu dizabilități, astfel încât grupurile vulnerabile să fie incluse în procesul democratic. În paralel, reforma regională din 2020 a consolidat autonomia administrațiilor locale, descentralizând competențe importante de la nivel național la nivel regional și comunitar, ceea ce a transformat Norvegia într-un laborator de democrație de proximitate (Hanssen et al., 2013: 45).

Democrația norvegiană se exercită în mare parte prin structuri consultative – referendumuri municipale, comitete locale și consilii tematice – care funcționează ca adevărate „școli ale democrației". Aceste mecanisme îi familiarizează pe cetățeni cu procesele politice și creează un cadru instituțional pentru dialog, chiar dacă, în practică, ele nu au întotdeauna putere decizională efectivă (Kampevoll et al., 2018: 42). Totuși, prin caracterul lor incluziv și prin apropierea de cetățean, aceste structuri sporesc nivelul de încredere în autorități și consolidează sentimentul de apartenență la comunitate.

Un alt element definitoriu al modelului norvegian este guvernarea digitală. Încă din anii '90, Norvegia a investit în construirea unei infrastructuri digitale menite să simplifice relația dintre stat și cetățeni. Introducerea identității electronice (eID) a permis accesul rapid la toate serviciile publice printr-o singură autentificare, reducând birocrația și costurile administrative (OECD, 2017: 11). În paralel, portalurile unice de tip „ghișeu digital" și cutiile poștale electronice au devenit instrumente esențiale pentru comunicarea dintre cetățeni și instituții. Prin deschiderea seturilor de date guvernamentale, cetățenii și organizațiile societății civile au căpătat acces nu doar la informații, ci și la posibilitatea de a monitoriza și evalua deciziile publice, ceea ce a contribuit la creșterea transparenței și responsabilității.

Un exemplu relevant al acestei direcții îl constituie Strategia Digitală pentru sectorul public 2019–2025, care a urmărit să creeze un sistem administrativ mai eficient și mai transparent, dar și Strategia Națională pentru Inteligența Artificială (2020), elaborată prin consultări publice ce au implicat ONG-uri, mediul academic și sectorul privat. Aceste documente au demonstrat nu doar dorința statului de a utiliza tehnologia pentru modernizarea administrației, ci și respectul pentru principiile democrației participative,

în sensul că cetățenii au fost consultați încă din etapa de definire a politicilor (Ministry of Digitalisation, 2020: 5). În plus, politica privind utilizarea datelor ca resursă a confirmat că digitalizarea nu este doar un proces tehnologic, ci și unul social și democratic, care trebuie să aducă beneficii concrete tuturor categoriilor de populație (Government's policy, 2020: 3).

Norvegia și-a aliniat aceste inițiative și la cadrul european, adoptând principii similare cu cele incluse în Regulamentul Uniunii Europene privind inteligența artificială, care subliniază necesitatea transparenței algoritmilor și a protejării drepturilor fundamentale (Proposal for a regulation…, 2021: art. 13). În acest fel, statul norvegian a demonstrat că digitalizarea nu trebuie să se facă în detrimentul drepturilor cetățenești, ci, dimpotrivă, poate consolida încrederea și legitimitatea democratică.

Cu toate acestea, modelul norvegian are și limite vizibile. Deși infrastructura digitală este foarte avansată, există riscul apariției inegalităților de acces: grupurile sociale vulnerabile, persoanele vârstnice sau comunitățile din zone rurale cu infrastructură slabă pot întâmpina dificultăți în utilizarea noilor tehnologii. În plus, caracterul predominant consultativ al structurilor locale face ca deciziile finale să fie luate în continuare de consiliile municipale sau regionale, ceea ce poate reduce sentimentul de influență directă al cetățenilor asupra procesului decizional.

În concluzie, experiența Norvegiei arată că un stat poate construi o democrație participativă modernă combinând descentralizarea cu tehnologia digitală. Deși participarea rămâne în multe cazuri consultativă, iar digitalizarea poate genera provocări legate de incluziune, modelul norvegian constituie un exemplu valoros de guvernare transparentă și inovatoare. Relevanța acestuia pentru Republica Moldova este semnificativă, însă adaptarea lui necesită resurse, voință politică și o cultură civică bine dezvoltată – condiții care sunt încă în formare într-un stat aflat în tranziție democratică.

Cadrul legislativ și principiile de bază. Principalul document care reglementează participarea civică este **Legea administrației publice locale (Kommuneloven, 2018: §1–1)**. Aceasta are ca obiectiv „dezvoltarea autonomiei locale reprezentative și a unei democrații locale puternice, cu participarea activă a locuitorilor". Cetățenii pot formula propuneri și iniția dezbateri la nivel municipal sau regional.

- Consiliile municipale și cele districtuale sunt obligate să înființeze **consilii consultative** pentru tineri, persoane vârstnice și persoane cu dizabilități.
- Reforma regională din 2020 a descentralizat responsabilitățile, consolidând rolul autorităților locale (Hanssen et al., 2013: 27).

Acest cadru legislativ reflectă filosofia politică norvegiană: **deciziile trebuie luate cât mai aproape de cetățean**.

Democrația locală ca „școală a democrației". Norvegia a dezvoltat un sistem robust de participare la nivel local:

- **Referendumuri municipale și regionale** – organizate pentru probleme importante ale comunității (Kampevoll et al., 2018: 42).
- **Comitete consultative locale** – desemnate de consiliile municipale, formate din reprezentanți ai comunității.
- **Consilii ale tinerilor** – creează un cadru instituțional pentru implicarea generației tinere în guvernare (Colomer, 2024: 735).

Aceste structuri au rol mai mult consultativ decât decizional, dar ele constituie o veritabilă „școală a democrației", învățând cetățenii să-și exprime opiniile și să participe la dialogul public.

*Guvernarea digitală și inovarea democratică***.** Norvegia se situează printre **primele locuri în clasamentele OCDE** privind digitalizarea administrației publice. De la începutul anilor '90, statul a investit în crearea unei infrastructuri digitale care să simplifice relația dintre cetățeni și instituții. Principalele inițiative includ:

- **eID (identitate electronică)** – cetățenii pot accesa toate serviciile publice printr-o singură autentificare digitală (OECD, 2017: 11).
- **Cutii poștale digitale** – fiecare cetățean are un cont oficial prin care primește documente și notificări de la instituții (OECD, 2024: 15)..
- **Portaluri unice („ghișeu unic")** – pentru firme și persoane fizice, reducând birocrația.
- **Date guvernamentale deschise** – puse la dispoziția publicului pentru transparență și monitorizare.

Aceste instrumente nu doar facilitează accesul la servicii, ci și **stimulează participarea civică**, întrucât cetățenii pot consulta proiecte, trimite opinii și monitoriza implementarea politicilor.

Strategii digitale și utilizarea inteligenței artificiale. Guvernul norvegian a lansat Strategia Digitală pentru sectorul public 2019–2025 și Strategia Națională pentru Inteligența Artificială (2020). Aceste documente au fost elaborate prin consultări publice largi, implicând ONG-uri, mediul academic și sectorul privat (Ministry of Digitalisation, 2020:5).

Obiective: guvernare digitală durabilă, transparență în algoritmi, utilizare etică a tehnologiilor.

Aplicații: automatizarea serviciilor publice, personalizarea interacțiunii cu cetățenii, analiza big data pentru fundamentarea politicilor publice.

Consultările pentru strategia IA au arătat cum societatea civilă poate contribui direct la definirea direcțiilor de dezvoltare tehnologică. Această abordare a transformat Norvegia într-un model internațional de democrație digitală. Norvegia promovează transparența algoritmilor și utilizarea etică a tehnologiilor (OECD, 2024: 71).

Avantaje și limite ale modelului norvegian

Avantaje:

- Puternică descentralizare și apropiere a deciziilor de cetățean.
- Infrastructură digitală bine dezvoltată.
- Incluziune socială (consilii pentru tineri, vârstnici, persoane cu dizabilități).
- Transparență ridicată și încredere în instituțiile statului.

Limite:

- Multe structuri locale au rol doar consultativ, fără putere decizională reală.
- Participarea digitală poate exclude categoriile vulnerabile cu acces limitat la tehnologie.
- Procesul decizional poate deveni complex din cauza descentralizării excesive.

Concluzie intermediară pentru Norvegia: Modelul norvegian de participare cetățenească se distinge prin accentul său pe guvernarea locală și pe inovațiile digitale.

Această abordare reflectă o tradiție democratică în care cetățeanul este considerat partener al statului, nu doar beneficiar pasiv al deciziilor politice.

Un prim avantaj fundamental este faptul că autoritățile locale beneficiază de o autonomie considerabilă, ceea ce permite o adaptare mai bună a deciziilor la nevoile comunităților. Acest lucru este confirmat de cercetările lui Hanssen și colaboratorii săi, care arată că „ordinea democratică locală constituie o școală de formare civică" și contribuie la consolidarea democrației naționale (Hanssen et al., 2013: 45). Totodată, reformele regionale recente au demonstrat capacitatea Norvegiei de a adapta structurile administrative pentru a răspunde schimbărilor socio-economice (Hörnström, 2013: 432).

În plan digital, Norvegia s-a afirmat ca lider în e-guvernare la nivelul OCDE. Identitatea electronică (eID), portalurile unice și cutiile poștale digitale au revoluționat relația dintre cetățeni și stat, reducând birocrația și crescând transparența (OECD, 2017: 11). Mai mult, adoptarea unei strategii naționale pentru inteligența artificială (Ministry of Digitalisation, 2020: 5) demonstrează interesul pentru integrarea noilor tehnologii într-un cadru etic și transparent. Consultările publice care au însoțit această strategie arată că Norvegia tratează serios participarea societății civile la definirea politicilor tehnologice (Colomer, 2024: 735). Strategia guvernamentală privind utilizarea datelor ca resursă confirmă această orientare, stabilind că valoarea adăugată a digitalizării trebuie să fie distribuită echitabil între cetățeni și instituții (Government's policy, 2020: 3).

Totodată, politicile Norvegiei se aliniază cu inițiativele Uniunii Europene, cum este Regulamentul privind inteligența artificială, care promovează transparența algoritmilor și protejarea drepturilor fundamentale (Proposal for a regulation…, 2021: art. 13). Această abordare arată că statul norvegian nu doar adoptă soluții tehnologice, ci și le integrează într-un cadru legislativ european, ceea ce întărește legitimitatea democratică și compatibilitatea internațională.

Totuși, există și limite semnificative. Participarea rămâne adesea consultativă, nu decizională. Comitele și consiliile locale nu au întotdeauna puterea reală de a influența deciziile finale (Kampevoll et al., 2018: 42). În plus, digitalizarea masivă, deși eficientă, riscă să creeze inegalități de acces pentru persoanele vârstnice sau comunitățile cu infrastructură slabă.

Prin urmare, concluzia generală pentru Norvegia este că sistemul său de luare a deciziilor reușește să îmbine descentralizarea cu tehnologia digitală, creând un cadru incluziv și transparent. Acest model reprezintă un exemplu valoros pentru state precum Republica Moldova, dar succesul său se bazează pe factori precum un nivel înalt de educație civică, încrederea în instituții și resurse administrative solide – factori care lipsesc adesea în țările aflate în tranziție democratică.

Republica Moldova, aflată la intersecția dintre modelul democratic european și provocările tranziției post-sovietice, se confruntă cu dificultăți majore în asigurarea unei participări reale a cetățenilor și societății civile în procesul decizional (Legea privind transparența decizională, 2008: art. 3). Deși cadrul normativ prevede mecanisme de implicare, aplicarea lor este adesea formală, fragmentată și lipsită de impact semnificativ asupra politicilor publice. Problemele principale: participare formală, transparență redusă, corupție și lipsa educației civice (Dobler, 2020: 6).

În ultimii ani au fost introduse unele inițiative pozitive:

– bugetele participative implementate în câteva municipalități (Chișinău, Cahul, Ungheni), care permit cetățenilor să decidă asupra unei părți din cheltuielile publice;
– crearea unor consilii consultative locale, unde ONG-urile și cetățenii discută chestiuni de interes public (mediu, educație, infrastructură);
– implicarea ONG-urilor în monitorizarea proceselor electorale și în advocacy pentru transparență și reforme democratice.

Cu toate acestea, aceste inițiative rămân izolate și fragmentate. Spre deosebire de Franța, unde activismul civic este sprijinit de tradiția revoluționară și de mecanisme constituționale, în Moldova activismul rămâne vulnerabil la presiuni politice. De asemenea, comparativ cu Norvegia, unde digitalizarea a redus distanța dintre cetățeni și instituții, în Republica Moldova platformele de consultare online există doar pe hârtie și sunt slab utilizate.

Un alt element important este rolul diasporei, care participă masiv la vot (ex. alegerile din 2020 și 2021), dar are puține mecanisme instituționale de a influența deciziile între ciclurile electorale. În plus, tinerii și comunitățile rurale sunt adesea excluse din consultări, ceea ce accentuează clivajele sociale.

Cadrul legislativ și instituțional

Moldova dispune de mai multe documente și legi care consacră participarea cetățenească:

- **Legea privind transparența în procesul decizional (2008, modificată ulterior)** – obligă autoritățile să publice proiectele de acte normative și să organizeze consultări publice.
- **Legea administrației publice locale (2006, revizuită)** – permite consultări la nivel municipal, inclusiv prin adunări ale cetățenilor.
- **Strategii naționale privind societatea civilă** – care stabilesc obiective pentru consolidarea ONG-urilor și implicarea acestora în procesele politice.

Cu toate acestea, aplicarea acestor prevederi este inegală. Multe consultări se organizează superficial, doar pentru bifarea unei obligații legale. În plus, există cazuri frecvente în care autoritățile ignoră opiniile formulate de societatea civilă.

Obstacole și probleme sistemice

Analizând experiența Republicii Moldova, se evidențiază câteva probleme critice:

- **Participare formală, nu reală** – multe dezbateri publice se desfășoară cu puțini participanți, iar rezultatele nu influențează decizia finală.
- **Nivel redus de cultură civică** – cetățenii nu sunt obișnuiți să participe activ la procesul decizional, iar educația civică rămâne precară.
- **Transparență limitată** – proiectele de decizii sunt uneori publicate cu întârziere, iar accesul la informații este îngreunat.
- **Corupție și influență politică** – deciziile importante sunt adesea dictate de interese economice sau politice, nu de consultările publice.
- **Resurse insuficiente** – administrațiile locale nu au fonduri și competențe suficiente pentru a organiza consultări eficiente.
- **Participare digitală redusă** – platformele online pentru implicare civică există mai mult la nivel declarativ, dar sunt slab utilizate și promovate.

Exemple pozitive, dar izolate

Există și inițiative care demonstrează potențialul participării civice în Moldova:

- **Bugetele participative** introduse în câteva orașe (Chișinău, Cahul, Ungheni) permit cetățenilor să decidă cum se cheltuiește o parte din bugetul local. Totuși, acestea rămân proiecte-pilot, fără extindere națională.
- **Consiliile locale consultative** – în unele municipalități, ONG-urile și cetățenii sunt implicați în comitete tematice (mediu, educație, infrastructură). Dar impactul lor asupra deciziilor finale rămâne limitat.
- **Implicarea ONG-urilor** în monitorizarea proceselor electorale, în promovarea transparenței și în advocacy pentru reforme legislative.

Aceste exemple arată că există un potențial de consolidare a participării civice, dar lipsesc mecanisme sistemice și sprijin instituțional.

Analiză critică comparativă. Comparând Republica Moldova cu Franța și Norvegia, se conturează câteva diferențe majore care reflectă niveluri distincte de consolidare democratică și de implicare a cetățenilor în procesele decizionale.Franța dispune de un cadru legislativ solid și o diversitate de instrumente participative – de la dezbateri publice și consilii consultative până la platforme digitale precum Grand Débat National sau Make.org. Acestea asigură cetățenilor o gamă largă de posibilități de implicare. Totuși, modelul francez este adesea criticat pentru probleme de reprezentativitate – participă mai ales grupurile deja active civic – și pentru faptul că rezultatele consultărilor nu influențează întotdeauna deciziile finale ale guvernului. Astfel, Franța se confruntă cu o provocare de eficiență și integrare a participării în procesul decizional (Dobler, 2020: 11).

Norvegia, a reușit să digitalizeze masiv administrația și să creeze o democrație locală vie, chiar dacă predominant consultativă. Inovațiile precum eID, portalurile unice și cutiile poștale digitale au redus birocrația și au consolidat încrederea cetățenilor în instituții (OECD, 2017: 11). Totuși, limitele sistemului norvegian constau în faptul că multe consilii locale nu dețin putere decizională reală (Kampevoll et al., 2018: 42), iar digitalizarea poate genera inegalități de acces pentru grupurile vulnerabile. Provocarea Norvegiei este de a transforma participarea consultativă în participare decizională și de a asigura incluziunea digitală totală.

Republica Moldova, se află într-un stadiu incipient, unde participarea este adesea o obligație legală formală, nu un proces funcțional și autentic. Consultările publice sunt rareori influente asupra deciziilor finale, iar corupția și influența intereselor politice subminează eficiența mecanismelor democratice (Legea privind transparența decizională, 2008: art. 3). Dacă în Franța și Norvegia accentul cade pe perfecționarea mecanismelor existente, în Moldova provocarea fundamentală este funcționalitatea de bază a instituțiilor și aplicarea reală a legislației.

Astfel, dacă Franța și Norvegia se confruntă cu dificultăți legate de eficiență și reprezentativitate, Republica Moldova are de depășit obstacole structurale și culturale care împiedică participarea reală. Aceasta evidențiază un decalaj profund între statele democratice consolidate și un stat aflat încă în tranziție, unde participarea cetățenilor nu este încă percepută ca o resursă strategică pentru guvernare.

Recomandări pentru Republica Moldova. Pentru a îmbunătăți sistemul de participare civică și pentru a-l apropia de modelele europene, sunt necesare următoarele acțiuni:

1. **Consolidarea cadrului legislativ** (Hanssen et al., 2013: 45) – actualizarea Legii transparenței și stabilirea unor sancțiuni reale pentru autoritățile care ignoră consultările publice
2. **Extinderea bugetelor participative (Gourgues, 2012: 52)** – transformarea lor într-o practică obișnuită, aplicată în toate municipiile, nu doar în câteva localități.
3. **Dezvoltarea platformelor digitale funcționale** (Dobler, 2020: 10) – crearea unui portal național de consultări publice, după modelul „Grand Débat National" din Franța sau al platformelor digitale din Norvegia.
4. **Educație civică și digitală** – introducerea în școli a unor programe dedicate participării civice, pentru a forma o nouă generație activă și implicată (Colomer, 2024: 738).
5. **Îmbunătățirea transparenței decizionale** – toate proiectele de acte normative și bugetele locale trebuie publicate din timp, într-un format accesibil.
6. **Reducerea influenței politice** – asigurarea independenței consiliilor consultative și implicarea societății civile în monitorizarea deciziilor.
7. **Sprijin pentru ONG-uri** – crearea unui fond național pentru susținerea organizațiilor societății civile implicate în advocacy și monitorizare (Sintomer & Talpin, 2011: 73).

Republica Moldova are un cadru normativ care permite participarea cetățenilor, dar aplicarea acestuia este superficială și ineficientă. Dacă în Franța și Norvegia provocarea constă în perfecționarea mecanismelor, în Moldova provocarea este **funcționarea reală și autentică a participării civice**. Pentru a progresa, țara trebuie să treacă de la formalism la **implicare substanțială**, bazată pe transparență, educație civică și sprijin pentru societatea civilă. Analiza comparativă a modelelor de participare cetățenească din Franța, Norvegia și Republica Moldova evidențiază diferențe semnificative între statele democratice consolidate și un stat aflat încă în tranziție post-sovietică. În primul rând, Franța și Norvegia sunt state democratice consolidate, care au reușit să construiască instituții și mecanisme clare pentru participarea cetățenească. Franța a dezvoltat un sistem complex de implicare, care include consilii consultative, inițiative legislative și platforme digitale. Norvegia, pe de altă parte, a pus accentul pe descentralizare și pe digitalizarea administrației publice, ceea ce a apropiat cetățenii de procesele decizionale.

În schimb, Republica Moldova se află încă în faza de consolidare a cadrului democratic, având un decalaj semnificativ față de modelele europene. Mecanismele prevăzute de lege există, dar aplicarea lor este adesea formală și lipsită de eficiență reală. În timp ce în Franța și Norvegia problema este cum să se îmbunătățească reprezentativitatea și calitatea consultărilor, în Moldova problema fundamentală rămâne lipsa de funcționalitate și de aplicare practică a mecanismelor existente.

Un element comun esențial între Franța și Norvegia este accentul pus pe transparență și dialogul constant cu societatea civilă. Ambele state au înțeles că legitimitatea deciziilor publice depinde de participarea reală a cetățenilor și de accesul liber la informație.

De asemenea, instituționalizarea mecanismelor participative constituie o altă trăsătură comună. În Franța, consiliile consultative și dezbaterile publice au o tradiție bine conturată, iar în Norvegia consiliile pentru tineri, vârstnici și persoane cu dizabilități asigură incluziunea socială. În plus, ambele țări au dezvoltat platforme digitale, care simplifică interacțiunea dintre cetățeni și autorități.

Nu în ultimul rând, în ambele state, implicarea cetățenilor în politici publice majore – fie că vorbim de tranziția energetică în Franța sau de strategia digitală și IA în Norvegia – reflectă maturitatea democratică și disponibilitatea de a consulta societatea înainte de adoptarea unor decizii cu impact strategic.

Republica Moldova are multe de învățat din experiența acestor două modele. În primul rând, este necesară adoptarea bunelor practici din Franța, prin crearea unor consilii consultative funcționale, extinderea bugetelor participative și organizarea unor dezbateri publice autentice, care să aibă impact real asupra politicilor.

În al doilea rând, adaptarea modelului norvegian este esențială. Digitalizarea serviciilor publice, implementarea unui sistem de identitate electronică națională și crearea unui portal unic pentru consultări publice ar putea reduce birocrația și crește încrederea cetățenilor în instituții.

Totodată, este nevoie de o reformă culturală și educațională. Dezvoltarea educației civice și digitale încă din școală ar putea contribui la formarea unei generații capabile să participe activ la viața democratică. În acest proces, un rol-cheie îl joacă ONG-urile, care trebuie consolidate prin finanțare stabilă și printr-o cooperare transparentă cu statul.

În cele din urmă, Republica Moldova trebuie să abordeze frontal problema influenței politice asupra consultărilor publice. Pentru ca mecanismele de participare să aibă credibilitate, ele trebuie să genereze un impact real, nu să fie simple exerciții formale. Limitarea capturii instituționale și creșterea transparenței pot constitui pași decisivi în direcția consolidării democrației participative.

Astfel, analiza demonstrează că Franța și Norvegia pot servi drept repere diferite, dar complementare, pentru dezvoltarea participării cetățenești. Franța oferă un exemplu de activism civic instituționalizat și diversificat, iar Norvegia arată cum descentralizarea și tehnologia pot aduce administrația mai aproape de cetățeni.

Republica Moldova, aflată încă pe drumul consolidării democratice, are nevoie de o combinație între aceste două modele: instituționalizarea participării în stil francez și digitalizarea proceselor administrative după model norvegian. Doar printr-o abordare mixtă, adaptată realităților locale, Republica Moldova poate reduce decalajul față de statele europene și poate construi un sistem de guvernare participativ, transparent și legitim.

BIBLIOGRAFIE

OECD (2017), Digital Government Review of Norway: Boosting the Digital Transformation of the Public Sector, OECD Publishing, Paris.

OECD (2024), The Digital Transformation of Norway's Public Sector, OECD Publishing, Paris.

Ministry of Digitalisation and Public Governance (2020), The National Strategy for Artificial Intelligence.

Magni-Berton, R. (2018). Référendum local d'initiative populaire. Récit d'une première expérience en France. Participations, N° 20(1), 85-110.

Carta Mediului (2004), Loi constitutionnelle n° 2005-205 du 1er mars 2005 relative à la Charte de l'environnement.

Legea „Despre democrația autonomiei locale" (2002).

CESE (2013), Rapport sur le débat national sur la transition énergétique.

Dobler Camille (2020), The 2019 Grand Débat National in France: A participatory experiment with limited legitimacy.